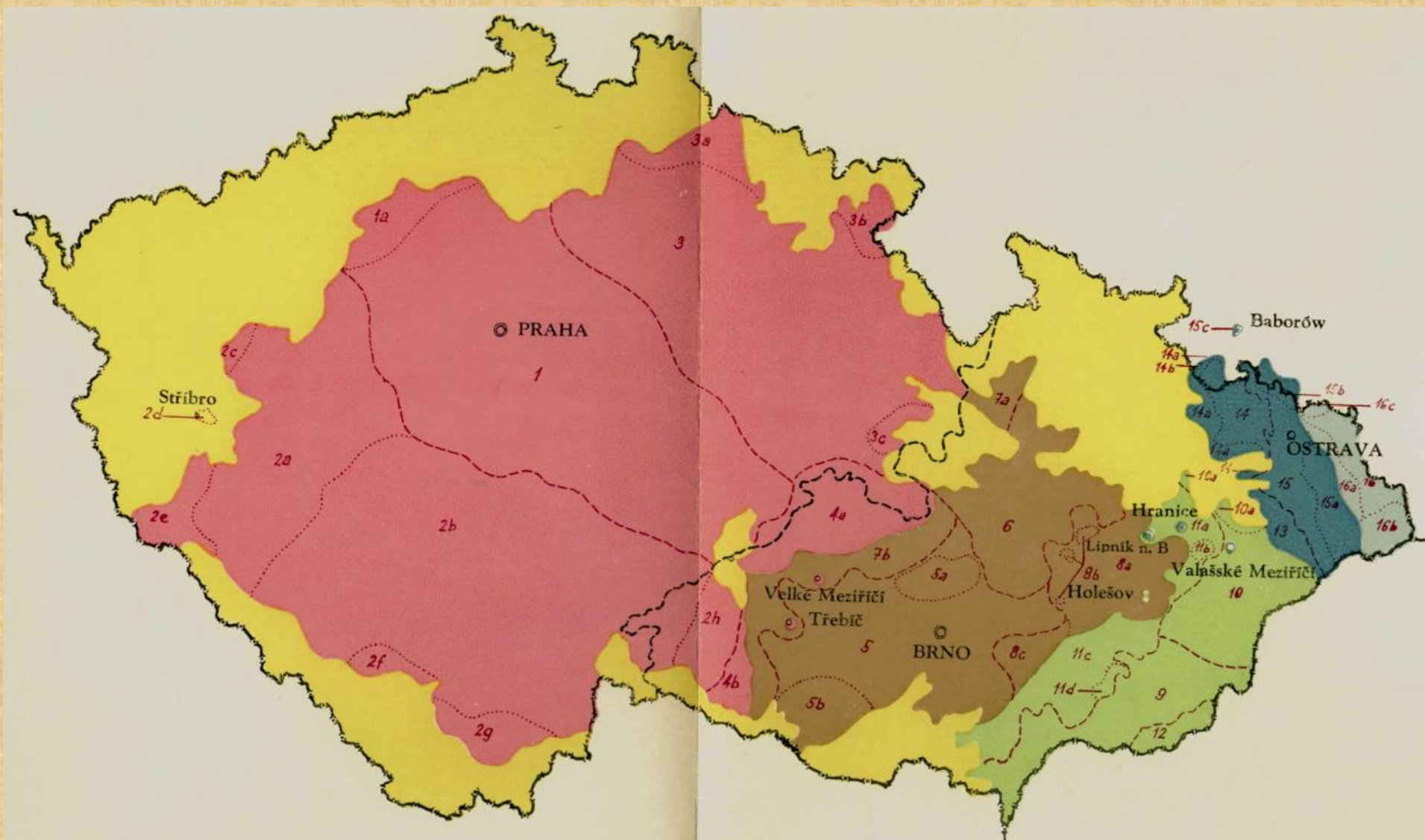

Bos Boskovice

Fren Frenštát pod Radhoštěm

FrM Frýdek Místek

Hol Holešov

Krom Kroměříž

LB Lipník nad Bečvou

Moravský Be Moravský Beroun

MK Moravský Krumlov

NK Nové město na Moravě

Příb Příbram

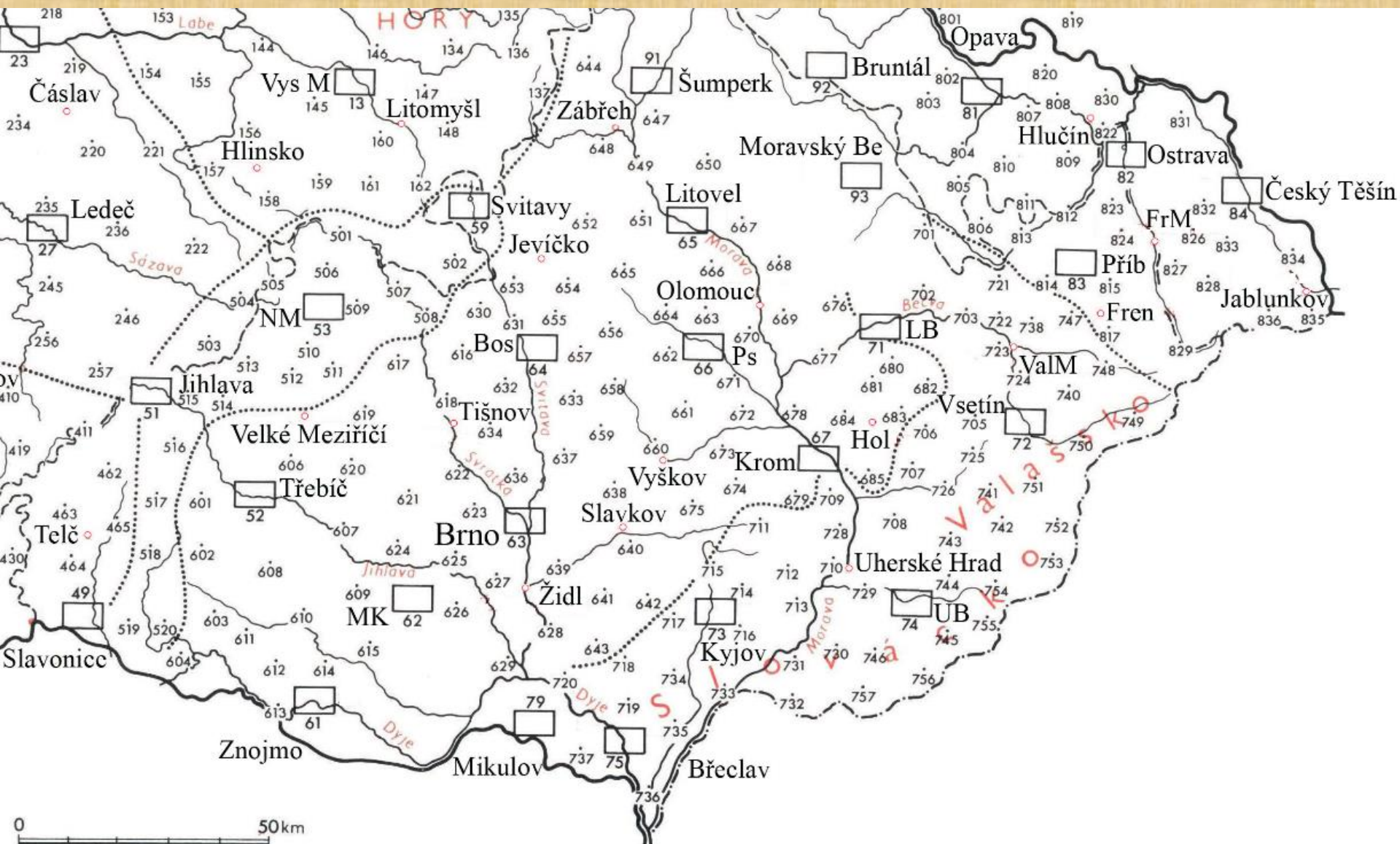
Ps Prostějov

UB Uherský Brod

ValM Valašské Meziříčí

VysM Vysoké Mýto

Židl Židlochovice

1. Пять или (значительно реже) шесть кратких гласных фонем, при этом и пятичленный, и шестичленный наборы кратких гласных фонем представлены в двух вариантах.

1а. Варианты пятичленного набора кратких гласных фонем:

IIIa (*y > e; u > o) *cheba, cezi/cezí; dob, na břeho, но t'icho, vobili/vobilí, rebňik*

IIIb (*y > e) *cheba, cezi/cezí; dub, na břehu*

2а. Варианты шестичленного набора кратких гласных фонем:

IIa (*y > é; u > o) *chěba, cězi/cězí..., dob, na břeho*

IIb (*y > e; u > o; *i > ə/Ø) *cheba, cezi; dob, na břeho; но t'əcho, vobəli, rebnək/rebŋk*

2. Три долгих гласных фонемы (é, á, ó), на севере – пять долгих гласных (í, é, á, ó, ú).

3. Как и в большинстве собственно-чешских говоров, глухость парно-звонких согласных перед гласным и звонким согласным в конце слова и на морфемном шве, например: *chlap aňi necekl; nuš nechco; k mosto; kopme, nemlofme; sme.*

4. Как и в большинстве собственно-чешских говоров, протетический v- в начале слова или корня внутри слова, например *voheň, von, zavopatřit.*

5. Как и в восточно-моравских говорах, долгий гласный перед конечным -l в эловых причастиях единственного числа мужского рода типа *viděl, dělál, kupováł/kupuvál; zakríl, choďíl, usnúl.*

6. Выравнивание родительного и винительного падежей единственного числа существительных типа *přeceda, Franta, Lad'a* по родительному падежу, например, *Frante/Frantè, Lad'e.*

7. Окончание -em формы творительного падежа единственного числа этих же существительных, например, *s Frantem, z Lad'em.*

Целый ряд различий между рассматриваемыми говорами обусловлен тем обстоятельством, что сама группа центрально-моравских (ганацких) говоров представляет собой некое разделительное звено между собственно-чешскими говорами на западе и восточно-моравскими (моравско-словацкими) говорами на востоке.

8. Например, результат перехода $y > e$ ($\acute{e}$) в самой южной части рассматриваемой территории представлен лишь после твердых губных и после непарных твердых согласных, но не после свистящих, тогда как на остальной территории этот переход универсален и включает в себя $y < i$ в положении после c, s, z , например, *cezi/ceží, proset, zema*.

9. Сходно с юго-западными собственно-чешскими говорами, на юго-западе ганацких говоров долгий $\acute{i}$ сократился и представлен до сих пор в виде краткого (*ciťit/ciťet, sitko, vozik*), тогда как на остальной территории на его месте мы находим долгий $\acute{e}$, например, *céťit, vozék*.

10. Из центральной группы собственно-чешских говоров в говоры ганацкие проникает выравнивание окончаний родительного, дательного и местного падежей прилагательных и местоимений женского рода по типу *s ti drohi (straně); na ti drohi (straňe)*, тогда как к северу и к востоку чаще происходит альтернативное выравнивание, например, *s té drohé; na té drohé*.

Под влиянием собственно-чешских говоров на западе ганацкой группы говоров с той или иной степенью регулярности встречаются

11. Ассимиляция по глухости типа *scháňet, schoda*.

12. Изменение $s > c$, $š > č$, $z > ž$, $ž > ž$ после n , $ň$, а также некоторых других согласных, например, *zencká, menči, Honza, jenže*.

13. Словоизменение существительных типа *host, kořen, loket* по твердому типу.

14. Выравнивание окончаний местного и творительного падежей по типу *vo starim - ze starim* в соответствии с различием этих падежей в говорах восточнее: *vo starim/starím × ze starém*.

15. Исторически корректные формы типа *toho, tomu, vo tom* в соответствии с формами *teho, temu, vo tem* в говорах восточнее.

16. Диссимиляция свистящих и зубных типа *přej šedesát, zaplajte*.

17. Формы императива типа *proš, vož, pušt, neježdí*, а также типа *chic, vrac, zaplac*.

18. Результаты морфологического выравнивания в примерах типа *hodít/hodět – hádět, vobráťit/vobráťet – vobratět*.

19. Диссимиляция $ňn > jn$ в примерах типа *kopajna, sekajna*

20. Выравнивание основы в примерах типа *kluci, klucu, klucum*.

В отдельных говорах могут встретиться также и иные особенности, характерные или для данной группы говоров, или же для какого-то одного. Речь идет о таких явлениях, как следующие:

21. Словоизменение существительных типа *kost* по твердому типу.
22. Переход *e > i* в ряде случаев, например, *převitat*, *Jeři*, *vožeňet se*.
23. Формы с отличными от литературного чешского рефлексам **e*, например, *kořitko*, *hósitko...*, по р. *sekundární formy hósijátko/hósjátko*.
24. Открытое произношение *ó (ó)* и закрытое лабиализованное произношение *á (á)*, что приводит к сближению реализаций данных фонем.
25. Протетический *h-* в примерах типа *hohli*, *hóteri*, *hiné*.
26. На территории с пятью краткими гласными фонемами окончание *-í* в именительном падеже множественного числа существительных мужского рода, например, *sósed'í*, *vojáci*.
27. Огласовка *bratruj/bratrúj* притяжательных прилагательных мужского рода на юге и огласовка *bratrú(ch)/bratru(ch)* – на севере ганацкого диалектного массива.
28. Огласовки *t'e*, *se* и *t'i*, *si* (*t'ə*, *sə* / *t'*, *s*) у личного местоимения 2 лица единственного числа и возвратного местоимения.

29. Так называемые горские говоры представлены в окрестностях городов Tišnov и Blansko (19 км с севера от Брно), а также поселка Sloup (9 км северо-восточнее Бланска) характеризуются пятичленным набором кратких гласных фонем типа IIIa с рефлексам переходов $y > e$, а $u > o$, однако отличаются от других говоров этого типа наличием многочисленных примеров обратного изменения $o > u$, в ограниченной степени также $e > i$, например, *v nuse, vuňi; hišče, klica, ščiňe*.

30. Зноемские говоры характеризуются шестичленным набором кратких гласных фонем типа IIb ($*y > e$; $u > o$; $*i > ə/Ø$) с редукцией (неполной или полной) исторического i , например, *təho, rebňək/rebňk, vobəli, zəta, ěčko, na zdə, fšeci šl, voň hod'eləl* 'они сделали'. Рефлексы этой редукции исторического i могут встречаться и в соседних со зноемскими говорах, например, *hňc ,nic', selňca/sľňica, mľnár; kapľčka, vidľčka, žľčka*.

Hodov (dříve Hodaw, Hola, možná i Hoda, německy *Hodau*) je obec ležící v jihovýchodní části Českomoravské vrchoviny, severně od města Třebíče (12 km) a jihojihozápadně od Velkého Meziříčí (8 km) na okresní silnici z Budišova do Oslavičky. Žije zde 302 obyvatel.

Hodov

Centrum obce

znak

vlajka

a) Z Hodová, okr. Třebíč (muž, 1903)

Strécovi sem říkál, te bodež_žebrák. Pul třetího roko d'elál ve struze f ti voďe. Jářko počké, šak se ti to vokáže! — Karel mňel tři d'eti. Jednoho, toho néstaršiho, toho nemňel stréc rát. Jeji sestra se ho vzala za vlasního. Ten mlači, ten je lump. Co s takoviho kloka je, žádná radost! Staré, ten mňel tak fšecko f pořátka — neska tam voze stojijó za homnama vot sen d'eláň!¹ — Kolář je staré, uš ňic neďelá, a sin pase na salaši krave, pase ten dobetek. Já nevím, tam nechcel žádné jit. Deš jim dobetek vleze do vode, abe lezl za něm. — Maji moz brambor nasáďenéch. — Já ti řekno, žito, to néni ňic, jenom sláma. Špatně se s tém hospodaři.

¹ od dělání sen, od senoseče

(Zaznamenal F. Matějek.)

Jezeřany (německy *Jeseran*) jsou vesnice, dnes součást obce Jezeřany-Maršovice v okrese Znojmo.

Hlavní ulice

b) Z Jezeřan, okr. Znojmo (tři muži, 1904, 1905, 1899)

1. *U náz hlavňe bévalo dicki, jak přišlo ten srpen záři, tak to nepršivalo, to bévalo sucho. No_a letos náhodó teda — prši co chvíla. To je jeden rok, že.*

2. *U nás se říkalo jižni Morava, to je Sayara, né, že tadi u nás málo je srážek, málo u nás prši — a nič to, hm.*

1. *Jenom letos to zasi — vino nesláži.*

3. *Vino teda se pjestoje tadi taki. Ale jináč — chitla ho ta roda, letos, tak — načisto, načisto nič. Vložni tolíg vina belo, tolíg hroznu, pjekni, a letos — zas to počasi tomo nevehovuje, tej ti dišče, to_e jet na vinohrat.*

2. *Vubec to neuzrá. To je_ešče jag broke, načisto je to jag broke.*

3. *A teť je to_ešče dneska zeleni, že. Táto dobá už to bévalo, řekno to, tadi Lučina ta bévala zralá_oš, a_ešče je to zeleni fšicko, no. Tag dovi jak to žito vûbec ovrá — letos. To počasi tek je studení — furt! Gdopak ví.*

(Zaznamenala M. Krčmová.)

Hlína je obec v okrese Brno-venkov v Jihomoravském kraji, 4 km severovýchodně od Ivančic. Žije zde 310 obyvatel.

Kostel svatě Kunhuty se hřbitovem

znak

vlajka

c) Z Hlíny, okr. Brno-venkov (žena, 1900)

(Za okupace.) *Potom fšeci moseli s celi d'ed'ine, gdo má dobitek, tak fšeci jet — do B'anic do mléna a fšem tem druhém co nemňeli potach, fšem to vzit. No_ale každé se tam tó nejakó padesátka — načerno. A mlinář to huďelál, tagže nebél hlat. Tak to bilo dobri. No_ale potom už to belo doz_dlóho, tak_uš sme se potom pust'ili do zabijáňi. Celá dedina, fšeci zabijali načerno — no ne načerno, šli ke zvjerolékařovi nebo k rasovi a von dāl potvrzeňi, ze se to zakope. A tak fšeci zabijali — •a žádnimo se nič nestalo, žádné neudāl jeden druhiho. Fšeci táhli, celá dedina za jeden provas.*

(Zaznamenal J. Blažek.)

Brno-Líšeň je městská část na severovýchodním okraji statutárního města Brna. Je tvořena městskou čtvrtí **Líšeň** (německy *Lösch*), původně samostatným městysem, který byl k Brnu připojen v roce 1944. Žije zde přes 26 000 obyvatel.

d) Z Brna-Líšně, okr. Brno (žena, 1886)

(O pečení chleba.) *No, pekávalo se dvje, dva pecni — nebo tři pecni, podlevá jag gdo teda, jag bělo liďi v domácnost'i. — Á — no tak pekávali tři pecně, podlevá jag iy bilo moc. — Večir se zadělál nařit'ko_a, ráno se přidala móka, přesila •a vimiselo se to, pul hoďině se to muselo misit — aš to luskalo, sme říkali, aš to luskalo. — No potom aš to nakisalo, tak se to naváleželo, rozděliło se to teda kolik se mňelo d'elat, naváželi se teda pecně, no — dali se teda — pak se to dalo do pece sázet.*

(Zaznamenal J. Skulina.)

Boleradice (německy *Polehraditz*) jsou městys v okrese Břeclav v Jihomoravském kraji, 6 km severovýchodně od Hustopečí na potoce Haraska. Žije zde 903 obyvatel.

pohled od jihu

znak

vlajka

e) Z Boleradic, okr. Břeclav (žena, 1874)

Ale ješče posavãt pamjet' mãm, bãr¹ uš je mñe třijadevadesãd v zãři, třijadevadesãt mñe belo v zãři. Jã mãm ešče — kamarãtka je vo dvacet rokù mlačí. To je sósetka. — Vo dvacet so starší, ale přece sem nevjeřila, esi tam něni neboška. Ešče sem mñela dobró hlavo! — Na nohe nemužo, rukama ješče neco huďelãm, aj hu teho šporhelta, ale na nohe so načisto hín. No ja, furt nebudem bjehat, to víte! No no!

¹ třebaže

(Zaznamenala V. Michálková.)

Habrovany je obec nacházející se 12 km jihozápadně od Vyškova, 10 km severně od Slavkova a 3 km od Rousínova. Žije zde 878 obyvatel.

Zámek Habrovany

znak

vlajka

f) Z Habrovan, okr. Vyškov (žena, 1876)

Dokad je človjag mladé_a zdravé •muže d'elat fšecko, toš — je to, ale jag musí potom — r cu_ale diš — štiri dñi sem s tém ležela, mñela sem to napřed zapuchli. Fčil sem si mislela — splasklo, no_ale to mñe tag dicki zedře, jag dibi mi to uščipl, a leři mi to tem — to^u kost'ó až do palca. No tak já nevím, jesi je to — já nevím, ješi to bude záñet — anebo majó ti vírustki, mají moc ti ženski — te chromó, to tadi diž de, každá baba de •a je chromá. Já povídám, to jindá za našéch let_añi nebévalo tak chroméch lidí jag je fčil. A čím je to, já nevím. Ale každá je ta_klustá, že se nemuže uníst, a tag_e to misim taki tém. Že se mají tag dobře nebo jak je to, já nevím. Jindá nebévali takoví ženski klusti. Málo, málo, to •ož |málo|kerá bila ta_klustá, málo!

¹ ted'

(Zaznamenala M. Krčmová.)

Lažany jsou obec v okrese Blansko v Jihomoravském kraji. Žije zde 417 obyvatel.

Lažany

Náves v Lažanech

znak

vlajka

g) Horské nářečí z Lažan, okr. Blansko (žena, 1901)

(O partyzánech.) *Take k nám přišli v nuce — Tak ti partizáni k nám přišli v nuce, já sem spala z manželem f kocheňi_a d'čka f sekřici, na postelách, v ložnici teda. A — vuňi šli du trafike, me sme mñeli trafiko, manžel bel válečné invalida, tak sme mñeli trafiko, a tak šli na te cigárke. No_ale tu bele příděle, na lístke, tak me sme tu_uš mñeli nachestani, té fasunke, vite. Belu tuhu málu. Manžel s ňima šel do té trafike. A já pud_dochno drkotala zobama! Pak přišli_ešče do té kocheňe, tak to tam procházeli — a fasunke sme mñeli vedani, příděle, tak tam hale dva bele, no tak si tu vzali. Ti nekořáci to tam nekeré nechál dlóho, aš to za necu putřebovál dat, tak teprve pro to přišel. No_ale já put tó duchno — se mñe neco veptávál, a já strachem vrrrr! — tak sem drkotala zobama.*

(Zaznamenal J. Balhar.)

Obec **Plaveč** (německy *Platsch*) se nachází v okrese Znojmo v Jihomoravském kraji. Žije zde 476 obyvatel.

Románská rotunda v Plavči

znak

vlajka

h) Znojenské nářečí z Plavče, okr. Znojmo (muž, 1874)

A hočatel, ten nemňél tak plato, jako má ňčki. Mosel sə choďet po jsə vebirad deputát jako pastér. To dostal štvrť mire pšence a pul štvrťe čočke — a hracho také toliš. Šak potim jag bél ve škól, tag misto hočeň mo je přebirale. Toliž dál pulláňak. Co bél ze štvrťke, ti dál holt polovičko, a s chalope, ti dál z d'itete padesát šajnu, jag hold bévalo. Tak to meslim belo. Sedláci, ti neplatěl z d'eti, ale dával depotát. A to sə choďel po fsə_a_ešče z nekém, a ten holt mo to nosél. Hináč ale plato hočatel nedostál, jen to səpáni vobəli, co vo ňom vecládám. No tak toho moc nemňél, ale von se vo vehočováňə také moc nestarál. Abə se hožəvil, tág homňél fšechne řemesla. Hočel mozeko, na hósle_a_fšecker.

(Zaznamenala S. Prokešová.)